

Maşalı, Münteha. Makâsidi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile.
Ankara: İlahiyat 2023, 253 Sayfa, ISBN: 9786256961562

 Gülenda Atay^{a*}

Özet

Ahval-i Şahsiyye kapsamında önemli bir yere sahip olan aile hukuku alanında, tikel meselelerin çözümüne yönelik pek çok eser kaleme alınmış olsa da, aile kavramının bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı ve özellikle kadının hak ve yükümlülüklerinin makâsidi bir perspektifle değerlendirildiği çalışmalara duyulan ihtiyaç hâlâ devam etmektedir. Bu eksiklik, alandaki literatürün derinleşmesini engellediği gibi, aile hukukunun temel amaçlarını merkeze alan kapsamlı analizlerin yeterince geliştirilmemesine de yol açmaktadır. Oysa bu tür eserler, yaşadığımız çağda aile hukuku meselelerinin çözümü noktasında oluşan şüpheleri aydınlatmayı, fıkıh mükteşebatına yöneltilen menfi eleştirileri bertaraf etmeyi ve zihinlere takılan soruları doyurucu bir şekilde cevaplamayı büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. “Makâsidi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile” adlı eser, kadın ve aile hukukunun temel hususiyetlerini makâsidi düşünce ekseninde incelemek için yazılmış olup, fukahânın aile ve kadınla ilgili konuları makâsidi-ş-Şerîa çerçevesinde nasıl ele aldığını göstermeyi ve fikhî düşünce bağlamında kadının konumuna dair bir bakış açısı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Ahval-i Şahsiyye, Makâsidi-ş-Şerîa, Aile, Kadın.

Abstract

Although many works have been written in the field of family law, which holds a significant place within the scope of Ahwal al-Shakhsiyya, there remains a need for studies that approach the concept of family from a holistic perspective and, in particular, evaluate women's rights and responsibilities within the framework of maqasid. This gap not only hinders the deepening of the literature in this field but also prevents the development of comprehensive analyses that focus on the fundamental objectives of family law. However, such works play a crucial role in clarifying doubts surrounding contemporary family law issues, addressing negative criticisms directed at the fiqh tradition, and providing satisfactory answers to pressing questions. The book “Maqasid-Oriented Thought on Women and Family” aims to examine the fundamental aspects of women's and family law from a maqasid-based perspective. It seeks to demonstrate how classical fuqahā approached issues related to family and women within the framework of maqasid al-shari'a, while also offering an analytical perspective on the status of women in fiqh thought

Keywords: Fiqh, Ahwal al-Shakhsiyya, Maqasid al-Shari'a, Family, Woman.

^aDoktora Öğrencisi, İbni Haldun Üniversitesi, Temel İslam Bilimleri, İslam Hukuku Anabilim Dalı /Phd Student, İbn Haldun University, Basic Islamic Sciences, Islamic Law, İstanbul/Türkiye

*İletişim/Contact:
gulenda.atay@stu.ihu.edu.tr

Geliş Tarihi/ Date Received: 11/11/2024
Kabul Tarihi/Date Accepted: 28/03/2025
Yayın Tarihi/ Date Published: 31/03/2025

Atıf/Cite: Gülenda, Atay. “Maşalı, Münteha. Makâsidi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile. Ankara: İlahiyat 2023, 253 Sayfa, ISBN: 9786256961562”. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1(Mart 2025), 149-153.

Web:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuifd>
mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial No Derivatives 4.0 International License.

İncelediğimiz Münteha Maşalı'ya ait 2023 yılında İlahiyat Yayınları tarafından neşredilen “Makâsıdı Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile” adlı eser, aile ve kadın hukukunun temel hususiyetlerini makâsıdı ekseninde inceleme amacıyla kaleme alınmıştır. İnsan hakları, ceza hukuku, dinin hikmet boyutu, makâsıdü’ş-şerîa, fikhî düşüncede kadın ve aile konuları üzerinde uzmanlaşan Prof. Dr. Münteha Maşalı, eserin önsözünde fukahanın aile ve kadına dair meseleleri hikmet ve makâsıdı çerçevesinde ne surette ele aldıklarını ortaya koymayı ve bu noktadan hareketle fikhî düşüncede kadının konumuna dair bir perspektif çizmeyi amaçladığını, aile hukukunu ilgilendiren tüm konuları ele almak gibi bir hedef taşımadığını ifade etmiştir. Diğer bir ifadeyle eser, aile kurumunun saygınlığının temel dayanağını, aile hayatının sürdürülebilirliğinin teminini sağlayacak zaruri ve tali maslahatların neler olduğunu ve bu anlamda kadının oynadığı rolün önemini ortaya koyan kaynakların nasıl okunması gerektiğini tespit ederken, fukahanın hangi perspektiften meselelere yaklaştığını okuyucuya gösterme gayesindedir.

Kitap, “Makâsıdı Düşüncenin Fikhî Temelleri”, “Makâsıdı Ekseninde Aile Hukuku” ve “Dinin Temel Maksatları Bağlamında Kadın Hakları” başlıklı üç bölümden oluşmaktadır. Bölümler arasındaki hacim dengesi incelendiğinde, ilk iki bölümün birbirine yakın bir kapsamda ele alındığı, ancak kadın haklarına ayrılan üçüncü bölümün görece daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Eserin başlığında “kadın” konusuna öncelik verilmiş olmasına rağmen, içerikte bu konunun aile hukuku başlığından sonra ve daha dar bir çerçevede ele alınması, yapısal bir tutarsızlık olarak değerlendirilebilir. Yazar, belirli bir hedef kitleye hitap ettiğine dair net bir çerçeve sunmamış olmakla birlikte, yoğun fıkıh terimlerinin kullanımı, konuyla ilgili akademik altyapısı olmayan okuyucular için eserin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, farklı görüşleri ele almasına rağmen yazarın kendi düşüncelerine sınırlı ölçüde yer vermesi, eserin yorum gücünü zayıflatmakta ve okuyucunun yazarın perspektifini anlamasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, eserde kullanılan kaynakça, ilgili alanlarda araştırma yapacak akademisyenler ve uzmanlar için nitelikli bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

“Makâsıdı Düşüncenin Fikhî Temelleri” başlıklı birinci bölümde yazar, makâsıdı kavramının gelişimi hakkında bilgi vermekte ve onunla bağlantılı kavramları geniş bir şekilde açıklamaktadır. Aynı bölümde makâsıdıın tespiti, nitelikleri, sınıflandırılması konuları ele alınmaktadır. Yazar, kavramları açıklarken bilhassa müteahhirun dönemi fıkıh ve usul alimlerinin görüşlerini objektif bir şekilde aktarmış, bunu yaparken de pek çok alimin ismini zikretmiştir. Bu bölümde yazar, makâsıdü’ş-şerîa kavramına ilişkin açıklamaları özellikle nikâh ve kadın konuları üzerinden örneklerle detaylandırmıştır. Bu yönüyle, birinci bölüm her ne kadar yoğun kavram açıklamaları içermekteyse de verilen örneklerin kadın ve aile konularıyla bağlantılı yerlerden seçilmiş olması, ileriki bölümler için okuyucu zihninin hazır hale gelmesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca bölümde dinin temel amaç ve prensiplerinin anlaşılması için getirilen açıklamaların; hükümlerin değiştirilme imkanının sorgulaması maksadıyla ortaya konulamayacağı, bilakis hükümlerin gayelerini tespit etme ve bu hükümlerin yürürlüğe girmesi amacına matuf olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak, maslahatın belirlenmesi noktasında

mükellefin değil, Şâri'in maksadının dikkate alınmış olduğu ve bu noktada aklın ve tecrübenin müstakil birer kaynak teşkil etmeyeceği ifade edilmiştir. Bu yönüyle, maslahatın tespitinde şer'i bir dayanağın dışına çıkmanın mümkün olmadığı, eğer nasların dışına çıkmada maslahat bulunmaktaysa bunun ancak şer'in hedeflediği bir maslahatla temellendirilmesi gerektiği bir ön kabul olarak okuyucuya sunulmuştur.¹ Yazarın, bu bölümde makâsıd kavramının anlaşılması ve diğer kavramlarla ilişkisinin tespit edilmesi adına yaptığı geniş açıklamaların ele alınmak istenen ana konu ile bağlantısı değerlendirildiğinde detaylı bir muhtevaya sahip olduğu ifade edilmelidir. Bu bölümde modern dönem alimlerince -özellikle yazarın çalışma alanlarından birisini teşkil eden Taha Abdurrahman tarafından- makâsıdü'ş-şerîa'nın bölümlendirilmesi noktasında geliştirilen farklı bakış açılarının sunulması okuyucuya yeni bir bakış açısı kazandırması açısından faydalı olabilirdi.

“Makâsıd Ekseninde Aile Hukuku” başlıklı ikinci bölümde aile kurumunun kapsamı ve gayesi, ailenin kuruluşu ve evliliğin sona ermesi konuları klasik fûrû' fıkıh sistematiğine uygun bir çerçevede ele alınmıştır. İslam'da aile kurumu makâsıdı çerçevede ele alınırken, aile kurumunun medeniyetin temelini teşkil ettiği ve fakat bu durumun sadece İslam'a mahsus olmayıp, kadim dönemlerden beri aile düzenine büyük önem atfedildiği vurgulanmış, kadın ve erkeğin nikah bağıyla aynı çatı altında bir araya gelmesinin en saygın yol olduğu, dolayısıyla bu bağı insanı yüce bir seviyeye çıkararak medeni bir temele dayandığı zikredilmiştir. Ayrıca aile kurumu içinde dini hükümlerin ikamesi, yeryüzünün imarı, neslin korunması ve salih evlat yetiştirme gibi hikmetlere erişebilmenin yegane şartının aile kurumunun meşruiyetinin korunmasına bağlı olduğu vurgulanmıştır.² Verilen bu ön bilgiler, aile hukuku bağlamında makâsıd düşüncesinin kuşatıcı yönünü göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bölümde nikahın asli ve tali maksatları hakkında ulemanın görüşleri zikredilmiş, mezhep imamlarının nikahın ibadete mi yoksa muamelata mı yakın olduğu noktasındaki görüşlerine ve bunları ne şekilde temellendirdiklerine yer verilmekle yetinilmiştir.³ Ayrıca bu görüşlerin bazıları bölümün ilerleyen kısımlarında da tekrar edilmiştir.

Yazarın tesettür noktasında ortaya koyduğu yargı ilgi çekicidir. Nikah akdi öncesi gözetilen maksatlar bağlamında kadının yüz ve avuçlarını açma hususları üzerinde durulurken sadece evlilik görüşmeleri özelinde değil, tesettürün sınırı bağlamında genel bir yargı ortaya konularak, “Kadının ellerini ve yüzünü açması ise örf ve adete dayalı olarak helal kabul edilmektedir” şeklindeki ifadenin temel dayanakları gösterilmemiş, ayrıca söz konusu meselede mezheplerin ihtilafına değinilmemiştir.⁴ Bölüm içinde nikah akdinin unsurları, kuruluş, nefaz ve lüzum şartları sahabe dönemi uygulamaları da gözetilerek pek çok alimin görüşleriyle birlikte işlenirken, bu bağlamda mut'a nikahı, çok evlilik gibi günümüzde sıkça tartışılan konular makâsıd ekseninde ele alınmıştır. Bölümün son konusu olan evliliğin sona ermesi mevzusu hukuki sonuçlarıyla birlikte kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiş, bilhassa iddet konusunda

¹ Maşalı, Müntheha, *Makâsıdı Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile* (Ankara: İlahiyat, 2023), 52.

² Maşalı, *Makâsıdı Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 89

³ Maşalı, *Makâsıdı Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 104-112.

⁴ Maşalı, *Makâsıdı Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 114.

talakın da nikah gibi saygın bir surette gerçekleştirilmesini sağlayan yönünün makâsîd çerçevesinde temellendirilmesi okuyucuya oldukça faydalı bir bakış açısını sunmuştur.⁵ Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, günümüzde eleştiri yöneltilen bir diğer konu olan erkeğin boşanma hakkına mukabil kadının evliliği sona erdirmeye hakkı noktasındaki sınırlılığın makâsîdi dayanakları kitabın muhtelif yerlerinde ele alınmış, bu da söz konusu meselenin senkronize olarak takibini ve net olarak anlaşılma imkanını zorlaştırmıştır. Bu nedenle konu üzerinde süren tartışmalara ışık tutabilecek açıklamaların bölüm içerisinde müstakil bir başlık altında ele alınması daha yerinde olabilir, bu şekilde okuyucuya net ve kuşatıcı bir bakış açısı sunulabilirdi. Ayrıca “çocuk” konusu kitabın birçok yerinde nikahın asli maksatları arasında sayılmış ve evliliğin en önemli semereleri arasında zikredilmiştir. Buna rağmen konu ele alınırken “hıdâne” başlığı altında verilen kısa bilgilerle iktifa edilmiştir. Bu anlamda konunun, önemine binaen “velayet” ana başlığı altında etraflıca ele alınması okuyucu nezdinde daha yararlı olabilir, böylece çocuğun gerek evlilik içinde gerekse boşanma sırasında ve sonrasında gözetilmesi gereken maslahatlarının neler olduğunun okuyucu tarafından daha net anlaşılması sağlanabilirdi.

Kitabın son bölümü olan “Dinin Temel Maksatları Bağlamında Kadın Hakları” konusu, üç başlık altında kısa bir şekilde ele alınarak aile hukuku kısmında kadın için getirilen açıklamaları tamamlama fonksiyonu görmüştür. Bölümde kadın haklarının tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiş, bu bağlamda 90’lı yıllardan itibaren daha ziyade gündemi oluşturan gelişmelere kısaca teması edilerek, “Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nde yer alan “fırsat eşitliği yerine nihai eşitlik” temasının İslam ülkeleri üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.⁶ İslam’da kadın ve erkeğin hak ve borçlara ehil olma anlamında eşit olduğu fikri ayetlerle desteklenmiştir. Bölüm içerisinde İslam’da kadının, insan olmasından kaynaklı haklarının yanı sıra daha önce erkeklere tanınıp kadınların mahrum kaldığı birtakım hakların artık muhatabı olduğu, kadının yararına olarak erkeklerin haklarını sınırlandıran birtakım hükümler konulduğu ifade edilmektedir.⁷ Bu yönüyle, kadının devlet başkanlığı, kadılık, imamlık, had ve kısas davalarında şahitlik yapamamaları, cihada aktif katılmamaları gibi tartışmalı hususların, akıl-duygu ya da aile içi hiyerarşi ekseninde değil, yapısal ve biyolojik farklılıklar çerçevesinde belirlenen sorumluluk alanları bağlamında ele alınması gereken konular olduğu vurgulanarak, dar bir bakış açısıyla bu tür meselelerin değerlendirilmesinin hatalı olacağı okuyucuya dolaylı yoldan hissettirilmektedir.⁸

Genel olarak eserde, evlilik birliğinin temel amaçlarından biri olarak vurgulanan ve nikâhın asli maksatları arasında sayılan “çocuk” konusunun yanı sıra, güncel tartışmalara konu olan bazı önemli meselelerin daha ayrıntılı ele alınması, kitabın başlığına yönelik beklentileri daha iyi karşılayabilirdi. Ayrıca, kitapta günümüz âlimlerinin görüşlerine sınırlı yer verilmesi ve modern hukuk ile mukayesenin yapılmaması dikkat çeken unsurlar arasındadır. Yazarın kendi görüşlerine sınırlı ölçüde yer vermesi de eserin ele aldığı konu itibarıyla sunduğu tartışma

⁵ Maşalı, *Makâsîdi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 186-193.

⁶ Maşalı, *Makâsîdi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 203-206.

⁷ Maşalı, *Makâsîdi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 212.

⁸ Maşalı, *Makâsîdi Düşünce Ekseninde Kadın ve Aile*, 218-226.

potansiyelini tam olarak değerlendirememesine neden olmaktadır. Özellikle modernite eleştirisine zemin hazırlayabilecek pek çok konu bulunmasına rağmen, yazarın bu tartışmalara doğrudan katılmaktan kaçınması, eserin eleştirel bir perspektif sunma konusundaki beklentileri karşılama zorlaştırmaktadır. Bu durum, okuyucunun yazarın bakış açısını net bir şekilde kavramasını engellediği gibi, metnin güncel tartışmalara katkı sunma potansiyelini de sınırlamaktadır. Bununla birlikte, eserde fukahenin görüşlerinin objektif bir üslupla sunulması ve konuların feminizm etkisinden bağımsız bir perspektifle ele alınması, aile hukuku bağlamında okuyucuya önemli bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu yönüyle eserin, literatüre değerli bir katkı sunacağını ve zengin kaynakçasıyla alandaki araştırmalara önemli bir referans noktası oluşturacağını düşünmekteyim.

Hakem/Peer-review: Çift Taraflı Kör/Double Blind.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

İntihal/Plagiarism: Bu makale özel bir yazılımla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir./This article has been scanned special software. No plagiarism detected.

Finansman/Funding: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır./The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları/Author Contributions:

Gülenda Atay (%100)

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir./The author(s) has no conflict of interest to declare.

ORCID

Gülenda Atay, <https://orcid.org/0000-0002-7127-6472>